

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 7 maj 1917 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

(2:a avd.)

I en till riksdagen den 30 mars 1917 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 188, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) **Lag**

huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

Härigenom förordnas som följer:

Höra till fastighet inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark ängar utom fastighetens egentliga ägoområde (ströängar) och sökes hos Konungens befallningshavande tillstånd till ägostyckning, varigenom skulle bildas en eller flera lotter, som jämlikt bestämmelserna i 3 § av lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning äro att anse såsom tjänliga för jordbruk, må ej tillstånd meddelas, med mindre ängarna äro avsedda att läggas till sådan lott.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 10 saml. 41 häft. (Nr 62.)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 januari 1923. Den äger tillämpning jämväl i avseende å ägostyckning, till vilken före lagens ikraftträdande tillstånd blivit sökt men ännu icke lämnat; dock att, där ansökning inkommit till Konungens befallningshavande före den 1 mars 1917 eller tillstånd sedermera men innan lagen trätt i kraft sökes på grund av avhandling, som upprättats före nyssnämnda dag, lagen ej skall tillämpas.

samt 2) **Lag**

om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

Härigenom förordnas, att inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark ängar utom fastighets egentliga ägoområde (ströängar) ej må genom avsöndring skiljas från fastigheten i annat fall än då äng, som är belägen å kronomark, överlåtes å kronan eller äng inom allmänning överlåtes å delägarna i allmänningen, eller ock Konungen med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd till avsöndringen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 januari 1923. Har avhandling rörande jordavsöndring blivit upprättad före den 1 mars 1917 och till Konungens befallningshavande ingivits för fastställelse innan lagen trätt i kraft, skall lagen icke äga tillämpning.

Angående de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande förslag, må anföras följande.

På grund av nådigt bemyndigande hade chefen för jordbruksdepartementet den 31 december 1915 uppdragit åt f. d. justitierådet E. Marks von Würtemberg, ledamoten av riksdagens första kammare filosofie doktorn Paul Hellström, förste lantmätaren Karl Grubbström,

överjägmästaren Anders Holmgren, filosofie doktorn E. Haglund och hovrättsassessorn A. E. Rodhe att såsom sakkunniga verkställa utredning angående beredande av rättslig möjlighet att vid bildande av odlingslägenheter i Norrland och Dalarna tillvarataga för odling tjänliga ströängar.

I skrivelse till departementschefen den 17 februari 1917 hade de sakkunniga sagt sig hava kommit till den uppfattningen, att det för lösningen av det spörsmål, den anbefallda utredningen avsåge, vore av vikt, att ett omedelbart ingripande från lagstiftningens sida komme till stånd i syfte att förebygga bildande av fastigheter, som bestode av allenast ströängar eller av dylika ängar jämte annan mark. Då enligt de sakkunnigas mening härmed ej utan olägenhet kunde anstå till dess de sakkunnigas uppdrag blivit slutfört, hade de ansett sig böra redan nu framlägga förslag till erforderliga bestämmelser i oförmälda ämne och hade de sakkunniga till departementschefen överlämnat förslag till

- 1) lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark, samt
- 2) lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark, jämte motiv till dessa förslag.

I motiven till lagförslagen anförde de sakkunniga i huvudsak följande:

Enligt lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning finge inom de norrländska länen ägostyckning ej ske eller förordnande för lantmätare att verkställa ägostyckning meddelas med mindre Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnade tillstånd till styckningen och skulle vid meddelande av sådant tillstånd iakttagas, att hemmanslott, som vid ägostyckningen erhöle inägojord, bleve med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelades lotten, tjänlig för jordbruk. Bestode hemmanslott huvudsakligen av skogsmark, finge, ändå att lotten icke bleve tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del av inägojorden, där sådant av särskilda omständigheter påkallades och hemmanets jordbruk icke därigenom märkligen försvagades. Till inägojord skulle ej räknas slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge och beskaffenhet vore av mindre värde.

De s. k. ströängarna, varmed förstodes de inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker talrikt förekommande, utom en fastighets egentliga ägoområde belägna spridda naturliga ängarna, vore i de flesta fall att hänföra till de av 1909 års ägostyckningslag åsyftade minder-

De sakkunniga.

värdiga slättermyrarna och kärrängarna. Hinder mötte således icke att vid ägostyckning skilja dessa ängar från hemmanets inägolott och förena dem med skogslotten eller att bilda hemmanslotter, bestående allenast av en eller flera ströängar. Enligt utredning verkställd av de sakkunniga, hade dylika styckningar i flera fall ägt rum å lappmarksfastigheter. Av de sålunda styckade hemmanen tillhörde ett övervägande antal sågverksbolag.

Då ströängarnas huvudsakliga värde låge i den höavkastning, desamma lämnade, kunde det svårigen anses förenligt med sunda grundsatser för skapandet av nya fastigheter, att dylika ängar förenades med en huvudsakligen av skogsmark bestående hemmanslott, där den naturliga höskörden icke bleve av någon nytta för fastigheten. Än mera olämpligt syntes det vara att bilda självständiga hemmanslotter, bestående endast av ströängar. En dylik behandling av ströängar i ägostyckningsavseende måste jämväl anses stå i strid med de villkor, på vilka ängarna ursprungligen upplåtits och sedermera vid avvitringen bibehållits under hemman och nybyggen.

Till belysning av ängarnas rättsliga ställning erinrade de sakkunniga till en början om stadgandena i reglementet den 24 november 1749 »för dem som antingen redan bo och bygga i Lappland eller ock hädanefter till landets uppbrukande därstädes sig nedsätta vilja». Av bestämmelserna i denna författning, vanligen kallad lappmarksreglementet, torde med full tydlighet framgå, att utängarna lämnades nybyggaren i syfte att understödja jordbruket medan detta ännu befann sig på ett mera primitivt stadium och att meningen uppenbarligen varit, att sedan mark uppbrutits och odlats kring gården, bruket av utängarna skulle övergivas och ängarna utan vidare återfalla till kronan. Föreskrifterna i nådiga stadgan den 30 maj 1873 om avvitring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ginge i samma riktning. Enligt denna stadga kunde för genomförande av en redig skiftesläggning icke odlad jord, i den mån den icke erfordrades för fastighetens bestånd, fränhändas innehavaren utan något som helst vederlag i annan mark. Då utängarna i regel icke kunna betraktas såsom odlade, vore således innehavarna av dessa ängar skyldiga att utan vidare avstå de ängar, som komme att falla utom de vid avvitringen utlagda ägoskiftena.

Emellertid visade sig, att ett strängt genomförande av avvitringsstadgans regler om skiftesläggningen mötte starkt motstånd hos befolkningen. Efter framställningar från invånarna i lappmarkerna hade Kungl. Maj:t därför funnit sig föranlåten medgiva, att de flera eller

färre å kronopark belägna spridda ängslägenheter, vilka tillhörde hemman eller nybyggen, finge tillsvidare, innan de kunde mot annan mark utbytas, bibehållas under hemmanen och nybyggena utan att från kronomarken genom uppdragna rägångar avskiljas och under tiden såsom endast ett skifte beräknas.

Detta medgivande om ängarnas bibehållande torde rättsligen sett icke hava inneburit annat än ett uppskjutande till framtiden av avvitringsåtgärderna i fråga om dessa ängar. De ägoutbyten, som förut-sattes skola äga rum, när kronan önskade återtaga ängarna, skulle alltså företagas genom en förrättning under avvitringsförfarandets former. Sådant byte kunde emellertid endast påkallas från kronans sida.

Olämpligheten av ägostyckningar, där ströängarna, vilka måste betraktas såsom ett tillfälligt bibang till åkerbruksjorden, skildes från denna, framstode i öppen dag. Dylika styckningar skulle jämväl komma att i hög grad försvåra lösningen av frågan om ströängarnas återförvärvande till kronan. Att en dylik lösning komme till stånd, ansåge de sakkunniga synnerligen önskvärt, särskilt för förverkligandet av tanken på en mera omfattande kolonisation av kronomark inom lappmarkerna. Ängarna utgjordes nämligen i allmänhet av myrmark, som i ett stort antal fall torde med lätthet kunna odlas. För de nuvarande innehavarna vore ängarna esomoftast av mindre värde, varemot, om ängarna återföлле till kronan, som ägde den kringliggande marken, en del av dem lämpligen skulle kunna med tillägg av någon fastmark upplåtas till nya odlingslägenheter. Ströängarnas förekomst vore emellertid så stor, att det knappast torde finnas någon kronomark, som kunde ifrågakomma för kolonisation, där ej en högst avsevärd del av den odlingsbara myrmarken bestode av dylika ängar tillhörande hemman eller nybyggen. Varje åtgärd, som undanröjde hindren för återförvärvande till kronan av ströängarna, främjade alltså i hög grad frågan om kolonisation av lappmarkerna.

De sakkunniga, som hade under övervägande förslag om beredande av rättslig möjlighet för kronan att komma i besittning av ströängarna, tänkte sig en indragning av desamma genomförd efter ungefärligen samma grundsats, som genom den av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 utfärdade kungörelsen om tilläggsavvittring för vissa delar av Västerbottens läns lappmark vore fastslagen beträffande ströängar ovan odlingsgränsen i nämnda lappmark. Ett återförvärvande av ströängarna skulle i så fall kunna genomföras på det sätt, att staten lämnade viss ersättning i penningar för ängarna men på samma gång sörjde för att

denna ersättning alltid komme den fastighet, som innehaft ströängarna, till godo genom att ersättningen användes till odlings- eller andra förbättringsarbeten å densamma. Inlösen av ängarna efter dessa grundsatser försvårades eller rent av omöjliggjordes för den händelse ängarna vid ägostyckning lades till annan hemmanslott än sådan, där jordbruk skulle drivas.

De sakkunniga framhöllo därjämte, att ströängar förekomme även å allmänning och att de i en del fall till och med låge inom enskilda fastigheters ägoområden. Även här borde utvägar stå öppna för kronan att återförvärva ängarna.

På nu anförda grunder hade de sakkunniga ansett sig böra framlägga förslag till ändring av gällande ägostyckningsbestämmelser och hade förslag utarbetats till lag huru förhållas bör med ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark. Enligt detta förslag skulle vid ägostyckning å fastighet, vartill hörde ströängar, dessa ängar alltid, när vid styckningen bildades hemmanslott, som vore tjänlig för jordbruk, läggas till dylik lott.

Då de för Norrland gällande bestämmelserna om jordavsöndring icke lade hinder i vägen för ströängarnas avskiljande från jordbruksfastighet, hade de sakkunniga jämväl ansett det vara av vikt att genom en lagändring hinder lades för bildande av sådana fastigheter, vilkas tillkomst på förut anförda skäl icke vore önskvärd. Avsöndring av ströäng förekomme, enligt vad gjorda utredningar utvisade, visserligen endast i ett relativt litet antal fall, men det låge nära till hands, att i den mån utvägen stängdes att genom ägostyckning bilda hemmanslotter bestående uteslutande av ströängar eller av skogsmark jämte sådana ängar, man skulle tillgripa jordavsöndring för att få fram den önskade utbrytningen av mark.

Även om ett tilläpande å bestämmelserna om jordavsöndring av samma grundsats, de sakkunniga föreslagit för ströängars behandling vid ägostyckning, skulle leda till att ströängar borde kunna förenas med en avsöndring, som vore att anse såsom tjänlig för jordbruk, hade de sakkunniga dock funnit det vara lämpligare att såsom allmän regel stadga förbud mot avsöndring av dylika ängar. Några berättigade intressen från fastighetsägarnas sida torde därigenom knappast trädas för nära. Ett dylikt förbud ansåge de sakkunniga dock icke böra bliva undantagslöst gällande. Således borde, om kronan på frivillighetens väg kunde komma till uppgörelse med ängsinnehavarna, icke det hinder uppställas för kronans förvärv av ängarna å kronomark, att dessa icke kunde bliva föremål för avsöndring. Kronan, som ägde den kringliggande marken,

kunde uppenbarligen tillgodogöra sig ängarna på ett helt annat sätt än den enskilde innehavaren. I fråga om ströäng, som vore belägen inom allmänning, syntes jämväl undantag böra göras från förbudet mot avsöndring. Överlättes ströäng å delägarna i allmänningen samt ängen och den kringliggande marken således komme i samma hand, funnes ingen anledning att förhindra en dylik avsöndring. De sakkunniga hade däremot icke funnit tillräckliga skäl föreligga att avvika från det allmänna förbudet mot avsöndring av ströäng, när det gällde ängar belägna inom området för en enskild fastighet och innehavaren av denna fastighet önskade att förvärva dylik äng. Då enligt nuvarande lagstiftning sammanläggning av de skilda fastigheterna icke kunde ske, förefunnes nämligen icke någon säkerhet, att ej ängen och den omgivande marken antingen genom frivillig överlåtelse eller på exekutiv väg överginge till olika innehavare.

De föreslagna lagarna vore avsedda att gälla endast provisoriskt för tiden till den 1 januari 1923. Huru förhållandena skulle ordnas om och när en slutlig lösning av ströängsfrågan kommer till stånd, berodde i mycket på innehållet i de bestämmelser, som skulle reglera ängarnas indragande till kronan.

Över de sakkunnigas förslag hava underdåniga utlåtanden inkommit från Konungens befallningshavande i Västerbottens och Norrbottens län, kammarkollegium och lantmäteristyrelsen, som tillika översänt ett yttrande från styresmannen för avvittringsverket.

Konungens befallningshavande i Västerbottens och Norrbottens län samt kammarkollegium lämnade förslagen utan anmärkning.

Lantmäteristyrelsen har ansett, att tillskapandet av sådana ägostyckningslotter, som de sakkunniga velat förhindra, ofta kunde hava skett i kulturellt syfte för att möjliggöra framtida bosättningar och för tillgodogörande av ströängarna i jordbruksavseende.

Styrelsen vore övertygad om att dylika synpunkter varit bestämmande i flertalet fall, där avsöndring av ströäng ägt rum. Även om särskilt på senare tiden från ett eller annat sågverksbolags sida utstyckning av ströängar verkställdes i andra syften, borde noga tillses, att man genom de åtgärder, som vidtoges för att hindra dylika styckningar och eventuellt vissa avsöndringar, icke omöjliggjorde sådana jorddelningar, som stode i överensstämmelse med strävandena för en sund utveckling i orten. De sakkunnigas förslag skulle kunna verka på sådant sätt och till och med därhän, att de för åtskilliga fall komme att omintetgöra

Lantmätari
styrelsen.

de rättsliga möjligheter, som för närvarande finnes att vid bildande av odlingslägenheter tillvarataga för odling tjänliga ströängar. Styrelsen höll vidare före, att tillräckliga skäl icke förefunnas att förbjuda avsöndring av ströäng, som låge inom främmande, enskilde tillhöriga fastigheter.

Avvittringsstyresmannen hemställde, att som fall torde kunna påvisas, då innehavare av ströäng borde bibehållas vid rätten att genom avsöndring få densamma skild från fastigheten, i lagen om förbud mot avsöndring av ströäng borde intagas bestämmelse, att Konungens befallningshavande ägde, där särskilda omständigheter därtill föranledde, tillåta avsöndring av ströäng.

Lagrådet framställde ingen annan anmärkning mot förslagen än att en allmän befogenhet borde stadgas för Konungens befallningshavande eller kanske än hellre för Konungen att giva tillstånd till avsöndring i andra fall än de i sakkunnigas förslag upptagna.

De genom förevarande proposition framlagda förslagen avvika icke från de sakkunnigas förslag i annan mån än att i förslaget till lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark införts bestämmelse, att Konungen äger med hänsyn till särskilda omständigheter lämna tillstånd till avsöndring av ströäng.

Utskottet

Utskottet delar den av de sakkunniga uttalade uppfattningen om olämpligheten av sådana fastighetsbildningar, de sakkunniga omnämmt. Särskilt med hänsyn till den betydelse, ströängarna hava för frågan om kolonisation av lappmarkerna, anser utskottet det vara av vikt, att en lagstiftning sådan som den föreslagna kommer till stånd. Syftet med densamma stämmer väl överens med de önskemål, riksdagen tidigare uttalat beträffande kolonisation av de trakter, det här gäller.

Vad angår de särskilda bestämmelserna i förevarande lagförslag har utskottet funnit det kunna ifrågasättas, huruvida icke från förbudet mot avsöndring av ströängar borde, utöver vad som föreslagits, göras det undantag, att avsöndring medgäves i fråga om ströäng, som vore belägen inom området för enskild fastighet och som överlättes till ägaren av denna fastighet. Då emellertid förekomsten av dylika inom andra fastigheters ägoskiften liggande ströängar är ganska ringa och då genom den Konungen medgivna rätten att, där särskilda omständigheter föreligga, meddela dispens från förbudet, utväg torde stå öppen att erhålla

tillstånd till en dylik avsöndring, har utskottet icke ansett sig böra föreslå någon ändring i vad som härom föreslagits.

Utskottet, som i övrigt icke har något att erinra mot ifrågavarande förslag, hemställer,

att riksdagen måtte antaga genom förevarande proposition framlagda förslag till

1) Lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark, samt

2) Lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

Stockholm den 7 maj 1917.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: herrar greve Hamilton, Petersson, P. Alfred, Paulson, Linders, Sjöblom, Lundström, Barthelson, Pettersson, Olaus, Vasseur, Magnusson, Tysk, Larsson, Andersson och Bengtsson.
